

Л. Є. Азарова, Л. В. Горчинська, Т. М. Пустовіт

“ УКРАЇНСЬКА МОВА

ПРАКТИЧНИЙ ПРАВОПИС

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

Л. Є. Азарова, Л. В. Горчинська, Т. М. Пустовіт

УКРАЇНСЬКА МОВА
ПРАКТИЧНИЙ ПРАВОПИС

Навчальний посібник

Вінниця
ВНТУ
2021

УДК:811.161.2'35(075.8)

A35

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 3 від 28.10.2021 р.)

Рецензенти:

Н. М. Павликівська, доктор філологічних наук, професор

Н. Б. Іваницька, доктор філологічних наук, професор

О. Б. Залюбівська, кандидат педагогічних наук, доцент

Азарова, Л. Є.

A35 Українська мова. Практичний правопис : навчальний посібник / Азарова Л. Є., Горчинська Л. В., Пустовіт Т. М. – Вінниця : ВНТУ, 2021. – 98 с.

ISBN 978-966-641-883-1

Навчальний посібник містить теоретичний та практичний матеріал, а також завдання для тестового контролю знань з основних тем українського правопису. Всі завдання і вправи орієнтовано на подальше вдосконалення знань з української мови та сприяння розвитку загальної культури мовлення студентів.

Призначено для студентів, магістрантів, викладачів, науковців, а також усіх, хто прагне підвищити загальний рівень володіння українською мовою.

УДК:811.161.2'35(075.8)

ISBN 978-966-641-883-1

© ВНТУ, 2021

Зміст

Передмова	5
1 Правопис апострофа	6
1.1 Теоретичний блок	6
1.2 Практичний блок	6
1.3 Контроль знань	10
2 Правопис м'якого знака	11
2.1 Теоретичний блок	11
2.2 Практичний блок	13
2.3 Контроль знань	16
3 Спрощення груп приголосних	18
3.1 Теоретичний блок	18
3.2 Практичний блок	18
3.3 Контроль знань	21
4 Подвоєння та подовження приголосних	23
4.1 Теоретичний блок	23
4.2 Практичний блок	25
4.3 Контроль знань	28
5 Зміни приголосних при словотворенні	30
5.1 Теоретичний блок	30
5.2 Практичний блок	31
5.3 Контроль знань	34
6 Правопис префіксів	36
6.1 Теоретичний блок	36
6.2 Практичний блок	38
6.3 Контроль знань	40
7 Уживання великої літери	42
7.1 Теоретичний блок	42
7.2 Практичний блок	54
7.3 Контроль знань	58
8 Правопис слів іншомовного походження	61
8.1 Теоретичний блок	61
8.2 Практичний блок	65
8.3 Контроль знань	68
9 Правопис та відмінювання українських прізвищ, імен та по батькові	70
9.1 Теоретичний блок	70
9.2 Практичний блок	76
9.3 Контроль знань	79

10 Кличний відмінок.....	81
10.1 Теоретичний блок	81
10.2 Практичний блок	82
10.3 Контроль знань	84
11 Закінчення іменників чоловічого роду у формі родового відмінка однини.....	86
11.1 Теоретичний блок	86
11.2 Практичний блок.....	91
11.3 Контроль знань	94
 Список використаної літератури	 96

ПЕРЕДМОВА

У наш час утвердження України на міжнародній арені, закріплення української мови як державної, розширення процесів демократизації нашого суспільства, впровадження української мови в усі сфери життєдіяльності держави постала нагальна потреба досконалого володіння українською мовою широких верств населення, підвищення культури усного мовлення.

Звідси випливають нові завдання, що поставило життя й перед вітчизняними закладами вищої освіти: готувати фахівців нової генерації: кваліфікованих, грамотних, компетентних, духовно збагачених, національно свідомих фахівців, які б досконало володіли нормами загальної мовної культури.

Значення орфографії в курсі повторення української мови виходить із загального значення орфографічної норми, яка поряд з іншими нормами є невід'ємною ознакою літературної мови. Дотримання визначених орфографією норм не тільки полегшує письмове спілкування, а також є свідченням мовної культури.

Концепція пропонованого навчального посібника ґрунтується на нових засадах викладання української мови, а його зміст підпорядкований розвиткові писемного та усного зв'язного мовлення студентів.

Кожна частина посібника містить послідовно викладений теоретичний матеріал, що ілюструється прикладами; систему вправ та завдань різного рівня складності для формування й удосконалення навичок володіння основами української граматики, активного використання їх в усному та писемному мовленні та системи тестових завдань для перевірки рівня засвоєння матеріалу.

Автори посібника приділили достатньо уваги підвищенню орфографічної грамотності, змістовності вправ і завдань, їхньої емоційної насиченості. А надані тести для самоконтролю наприкінці кожної теми посібника мають на меті не тільки перевірку знань студентів, але й спонукатимуть до роботи зі словниками, довідниками, нормативними документами.

Практичні заняття з орфографії мають на меті допомогти студентам негуманітарних спеціальностей повторити, закріпити та удосконалити орфографічні навички. Матеріали посібника допоможуть викладачам цілеспрямовано розвивати мислення та мовлення студентів, формувати практичні уміння та навички, виховувати належне ставлення до рідної мови і багатой культури народу України.

Для студентів, магістрантів, викладачів, науковців, а також усіх, хто прагне вдосконалити мовні навички.

1 ПРАВОПИС АПОСТРОФА

1.1 Теоретичний блок

Роздільність вимови **я, ю, є, ї** та попереднього твердого приголосного на письмі позначаємо апострофом.

Апостроф пишемо перед **я, ю, є, ї**:

1. Після букв на позначення губних приголосних **б, п, в, м, ф**: *б'ю, п'ять, п'є, в'язи, солов'ї, м'ясо, рум'яний, (на) тім'ї, жирав'ячий, мерев'янський; П'яста, В'ячеслав, Дем'ян, Максим'юк, Стеф'юк.*

Примітка. Апостроф не пишемо, коли перед буквою на позначення губного звука є інша буква (крім **р**), що належить до кореня (основи): *дзв'якнути, духмяний, мавпячий, медвяний, морквяний, різдвяний, свято, тьмяний, цвах, але: арф'яр, верб'я, торф'яний, черв'як.* Коли така буква належить до префікса, то апостроф пишемо, як і в спільнокореневих словах без префікса: *зв'язок, зв'яліти, підв'язати, розм'якнути, сп'яніти.*

2. Після **р**: *бур'ян, міжгір'я, пір'я, матір'ю, кур'єр, (на) подвір'ї; Валер'ян, Мар'ян, Мар'яна.*

Примітка. Апостроф не пишемо, коли **ря, рю, рє** означають сполучення м'якого **р** із наступними **а, у, є**: *бур'як, бур'яний, крякати, рябий, рюмсати, крюк.*

3. Після **к** у слові **Лук'ян** і похідних від нього: *Лук'яненко, Лук'яніюк, Лук'янець.*

4. Після префіксів та першої частини складних слів, що закінчуються на твердий приголосний: *без'ядерний, без'язікий, від'їзд, з'єднаний, з'їхати, з'явитися, напів'європéйський, об'єм, під'їхати, під'юдити, роз'юшити, пан'європéйський; дит'ясла, камер'юнкер, Мін'юст.*

Примітка. Після префіксів із кінцевим приголосним перед наступними **і, е, а, о, у** апостроф не пишемо: *безімéнний, зініціюва́ти, зеконóмити, загітува́ти, зорієнтува́ти, зуміти [10:7-8].*

1.2 Практичний блок

Завдання 1. Запишіть подані слова, поставте, де потрібно, апостроф. Згрупуйте слова згідно із правилами його вживання:

1 група – після букв **б, п, в, м, ф**, які передають на письмі тверді губні приголосні звуки, якщо перед ними немає кореневого приголосного (крім **р**);

2 група – після **р** в кінці складу;

3 група – після префіксів, що закінчуються на приголосний;

4 група – у складних словах, перша частина яких закінчується на приголосний;

5 група – після **к** у слові **Лук'ян** та похідних від нього;

б група – слова, в яких апостроф не вживається.

Запам...ятати, подвір...я, зм...якшити, полум...яніти, бур...я, різдв...яний, між...ярусний, львів...яни, присв...ята, пор...ядок, вітр...яний, Лук...яненко, бур...як, повітр...я, підрум...янений, сер...йозний, довір...я, забур...янений, вітр...як, міжгір...я, валер...янка, Солов...йов, об...їжджати, б...язевий, сім...янин, Дерев...янка, всер...йоз, медв...яний, від...ємний, дріб...язковий, взаємопов...язаний, різьб...ярство, підгір...я, Р...єпін, поголів...я, перед...осінній, Лук...янчук, ув...язнений, трьох...ярусний, з матір...ю, роз...ораний, слов...яни, звір...ячий, роз...ятрений, Валер...ян, трьох...етапний, об...ємний, без...ядерний, Амудар...я, кам...яний, арф...яр, возз...єднання, в...йокнути, довір...я, звір...ячий, Лук...янович, повітр...я, кур...йозний, необ...їжджений, з матер...ями, Гур...ївка, р...ясно, без...ідейний, р...яд, з...організувати, рутв...яний, зав...язка, дез...орієнтація.

Завдання 2. Запишіть слова в дві колонки:

- 1) ті, які пишуться з апострофом;
- 2) ті, які пишуться без апострофа.

1. Дев...ятсот, серм...яга, хутор...янин, зв...язок, духм...яне, пор...ядок, бур...ян, без...язикі, тьм...яно, цв...ях, присв...ята, реп...ях, п...ятдесят, з...ясовано, Солов...йов.

2. Медв...яний, п...ятсот, арф...яр, посер...йознішав, дзв...якнути, розв...язно, помор...янин, св...ято, сузір...я, харків...янин, вар...яг, від...їзд, різьб...яр, мавп...яча, роз...ятрити, при...їзд.

Ключ. З останніх букв прочитайте назви віршів:

- 1) В. Сосюри;
- 2) М. Рильського [8:8].

Завдання 3. Від поданих слів утворіть та запишіть:

а) прикметники: дерево, камінь, солома, риба, олово, соловей, жаба, хлопець, жирафа, Різдво, мавпа, морква, трава, звір, торф, вітер;

б) дієслова, додаючи до поданих слів префікси, що закінчуються на твердий приголосний: явитися, їсти, орати, єднати, економити, їздити, агітувати.

Завдання 4. Замість крапок поставте, де потрібно, апостроф. У ліву колонку випишіть слова з апострофом, у праву – без апострофа.

Сер...йозний, сузір...я, р...юмсати, з...агітувати, зор...яний, перед...ювілейний, під...юдити, вр...ятований, Григор...єв, бур...як, з...явитися, пор...ятунок, з матір...ю, звір...ята, дров...яний, міжгір...я, р...ядно, роз...орати, Юр...ївка, з...єднати, св...ятковий, роз...яснити, тьм...яний, від...їжджати, розв...язка, Св...ятослав, пуп...янок, під...йом, нев...янучий, про...яснити, Тет...яна, Лук...яненко, з...їзд, П...ятихатки, гр...ядка, посер...йознішав, невід...ємний, цв...ях, різьб...яр, присв...ята.

Для самоконтролю: слів в обох колонках має бути порівну.

6. Зазначте рядок, в якому всі іменники у формі родового відмінка однини мають закінчення -а (-я):

- а) відрізок, додаток, поверх, кардан;
- б) бордюр, вітряк, гараж, балкон;
- в) акумулятор, фільтр, іменник, Марсель;
- г) синтез, двигун, вектор, шлунок.

7. Зазначте рядок, в якому всі іменники у формі родового відмінка однини мають закінчення -у (-ю):

- а) спорт, граніт, гурт, гопак;
- б) цех, текст, ректорат, аналіз;
- в) політ, міст, магазин, козак;
- г) рейс, вогонь, грім, атом.

8. Зазначте рядок, в якому всі іменники у формі родового відмінка однини мають закінчення -а (-я):

- а) дощ, акціонер, чумақ, відсоток;
- б) Крим, реферат, клен, вечір;
- в) комп'ютер, цукор, киянин, зуб;
- г) суглоб, бакалавр, портфель, січень.

9. Зазначте рядок, в якому всі іменники у формі родового відмінка однини мають закінчення -у (-ю):

- а) сніг, рух, ремонт, відгук;
- б) пісок, грім, директор, вогонь;
- в) шовк, світ, майстер, край;
- г) ліс, бальзам, степлер, ансамбль.

10. Зазначте рядок, в якому всі іменники у формі родового відмінка однини мають закінчення -а (-я):

- а) Камерун, слюсар, Бориспіль, тролейбус;
- б) промовець, кінь, овес, електрон;
- в) луг, словник, перпендикуляр, серпень;
- г) вітер, ключ, стрибок, тягар.

Список використаної літератури

1. Азарова Л. Є. Українське ділове мовлення. Частина I : навч. посіб. / Л. Є. Азарова, Н. Й. П'яст. – Вінниця : ВНТУ, 2007. – 232 с.
2. Глазова О. П. Українська орфографія. Тренувальні вправи, контрольні завдання, правила, диктанти, ключі : навч. посібник – Харків : Веста: Видавництво «Ранок», 2004. – 284 с.
3. Глущик С. В. Сучасні ділові папери : навч. посіб. / Глущик С. В., Дияк О. В., Шевчук С. В. – К. : Атіка, 2005. – 481 с.
4. Голосовська Г. Г. Українська мова для всіх : навч. посібник / Голосовська Г. Г. – Вид. 2-ге, випр., доп. – К. : Академія, 2015. – 208 с.
5. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова : підручник / Зубков М. Г. – Вид. 3-тє, доп. – Х. : Торсінг, 2003. – 448 с.
6. Козачук Г. О. Українська мова: практикум : навчальний посібник / Козачук Г. О. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : Вища школа, 2008. – 414 с.
7. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
8. Азарова Л. Є. Практичний курс з української мови для слухачів ІнДП. Орфографія. Синтаксис : навчальний посібник / Азарова Л. Є., Горчинська Л. В., Корженко З. П. – Вінниця : УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2007. – 190 с.
9. Азарова Л. Є. Українська мова у вправах і завданнях для слухачів ІнДП. Орфографія : навч. посіб. / Л. Є. Азарова, Л. В. Горчинська. – Вінниця : ВНТУ, 2005. – 100 с.
10. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр.. мови НАН України. – К. : Наукова думка, 2019. – 288 с.
11. Український орфографічний словник: Близько 165 тис. слів / За ред. В. М. Русанівського; уклад. : В. В. Чумак та ін. – 5-е вид., переробл. і доповн. – К. : Довіра, 2006. – 940 с.
12. Гаценко І. О. Фахова українська мова та основи ділової комунікації. Методичні вказівки до практичних занять, самостійної роботи для підготовки бакалаврів / Гаценко І. О. – Чернігів : НУ «ЧП», 2020. – 76 с.

13. Фурдуй М. І. Українська мова: практикум з правопису : навч. посіб. / Фурдуй М. І. – К. : Либідь, 2004. – 272 с.
14. Ющук І. П. Практикум з правопису і граматики української мови. – К. : Освіта, 2012. – 270 с.
15. Шевчук С. Практикум з української мови. Модульний курс / С. Шевчук, Т. Лобода. – Київ : Вища школа, 2006. – 326 с.
16. Шкурятяна Н. Г. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс : навч. посіб. / Н. Г. Шкурятяна, С. В. Шевчук. – К. : Вища школа, 2007. – 823 с.

Навчальне видання

**Лариса Євстахіївна Азарова
Людмила Володимирівна Горчинська
Тетяна Миколаївна Пустовіт**

УКРАЇНСЬКА МОВА ПРАКТИЧНИЙ ПРАВОПИС

Навчальний посібник

Рукопис оформила *Л. Горчинська*

Редактор *Т. Старічек*

Оригінал-макет підготувала *О. Кушнір*

Підписано до друку 30.11.2021 р.
Формат 29,7×42¼. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 5.88.
Наклад 50 (1-й запуск 1–21) пр. Зам. № 2021-128.

Видавець та виготовлювач
Вінницький національний технічний університет,
інформаційний редакційно-видавничий центр.
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Хмельницьке шосе, 95,
м. Вінниця, 21021.
Тел. (0432) 65-18-06.
press.vntu.edu.ua;
E-mail: kivc.vntu@gmail.com.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.